

Генерал у пензији **ЖИВКО СТАНИСАВЉЕВИЋ**

УТИЦАЈ АТОМСКОГ ОРУЖЈА НА ВОЂЕЊЕ РАТА НА КОПНУ

Историја ратне вештине забележила је доста случајева када су ови или они узроци повлачили за собом промене у начину вођења рата. Једно од највиднијих места међу овим узроцима заузимале су промене у наоружању. Појава малодимног барута и брзометног оружја (пушака и топова) имала је за последицу растресите борбене поретке, већу дубину бојишта, боље коришћење земљишта, итд., а исто тако је умањила значај хладног оружја и уздигла моћ ватре и важност индивидуалних особина бораца и нижих старешина.

У Првом светском рату нарочито се испољила велика моћ ватре (митраљеза, бацача и тешких артиљериских оруђа, а нарочито хаубица), док је авијација као ново борбено средство била још са slabим ефектом дејства (коришћена је само за ограничене задатке извиђања и митраљирања, борбе у ваздуху и слаба бомбардовања). У времену између Првог и Другог светског рата било је тако много размимоилажења у погледу начина употребе ваздухопловства, да се и у Други светски рат ушло са несређеним гледиштима по том питању. Слично је било и са употребом тенкова, тако да су поједине државе ушле у Други светски рат са великом разликом у гледању на питање: да ли да се тенкови употребе за потпомагање пешадије или претежно самостално у јачим групама.

На крају Другог светског рата дошло је до употребе атомског оружја.¹⁾ Ефекат двеју атомских бомби, бачених на јапанске градове Хиросимиу и Нагасаки, био је огроман и изгледало је да ће ово најновије борбено средство изазвати несразмерно већи утицај на начин вођења рата, него што су то учиниле појаве тенка и авиона.

У кратком раздобљу од 10 година од завршетка Другог светског рата вођени су нови ратови у Кореји и Индокини, али иако је атомска бомба постојала, до њене употребе није дошло. На тај начин, остао је у пракси неиспитан утицај који би могла вршити атомска бомба на вођење рата на копну. Циљ је овог чланка да се, имајући у виду познате ефекте дејства атомске бомбе, изнесу нека разматрања о могућем утицају нуклеарног оружја на евентуално вођење рата на копну уопште, а посебно на извођење неких ратних радњи.

¹⁾ Под атомским оружјем подразумевам нуклеарно и термонуклеарно оружје.

Утицај атомског оружја на вођење рата уопште

Помисао на огромна разарања која би могла да причини употреба атомског оружја, свакако ће у извесној мери деловати у правцу уздржавања од прибегавања рату за решавање спорних међународних питања. Да ли ће та помисао надјачати међусобна неповерења, која још увек владају међу постојећим блоковима, засада се не зна, али је свакако у току протеклих неколико година хладног рата постојање атомског оружја одиграло извесну улогу у спречавању рата. Претставници Атлантског пакта стављају у изглед употребу атомског оружја ако дође до рата, а друга страна им одговара да ће на употребу атомског оружја одговорити атомским оружјем. Један од претставника Атлантског пакта најављује да ће атомско оружје бити употребљено независно од тога да ли је друга страна почела рат атомским оружјем или не.

Доскора је у вођењу рата играла одлучујућу улогу *надмоћност у ратним снагама и средствима*. Данас, у условима употребе атомског оружја, тај елеменат нема исти значај, јер је и слабија страна у могућности да нанесе тешке губитке јачој страни. Зато се повремено и чују мишљења да се у једном евентуалном атомском рату тешко може говорити о победиоцу. Ова околност још више појачава моћ атомског оружја у спречавању рата.

Спрема за атомски рат стаје огромно и те издатке могу засада чинити само највеће државе. Малим државама, које не могу израђивати атомско оружје или се њиме снабдевати, остаје да се што боље припреме за одбрану од дејства овог оружја, те да на тај начин што боље осигурају ратне акције класичним оружјем.

Уништавајуће дејство атомског наоружања у односу на људство је врло велико, а нарочито би било осетљиво за држање са концентрисаним становништвом у великим градовима. То се најбоље види из овог примера. У Сједињеним Америчким Државама изведен је маневар под претпоставком да је извршен напад атомским бомбама на 41 варош, па се дошло до закључка да би се при стварном таквом нападу могло очекивати преко 5,000.000 погинулих и преко 2,000.000 повређених људи.

Евентуална употреба атомског оружја могла би испољити нарочито велики утицај на сам начин *отпочињања рата*. Познато је да је 1904 године Јапан напао Русију у доба затегнутих односа и без претходне објаве рата. 1939 године то је учинила Немачка при нападу на Пољску, објавивши јој рат путем радија, на неколико часова после отпочете ратне акције. 1942 године Јапан је напао САД изненадно, у току самих дипломатских преговора. Данас, у условима употребе атомског оружја, када и делови часова имају велики значај, агресорска страна би се још лакше могла полакомити на користи од изненадног и пре непријатеља почетог напада. Ако страна изненадно нападнута атомским оружје не би била припремљена за одбрану од овог оружја, нити би била у стању да одмах реагује, онда би она

могла претрпети катастрофу, па и изгубити рат — што је, међутим, већ при данашњем стању ствари мало вероватно.

Да би се једна земља обезбедила од тешких последица изненадног напада нуклеарним оружјем, потребно је да у доба затегнутих међународних односа предузме низ мера које ће јој гарантовати пуну ратну готовост. Те мере би обухватале:

— добро организовану извиђачку и обавештајну службу;

— држање у пуној бојној готовости свих видова војне силе, у јачини одређеној према јасно утврђеним улогама које оне треба да изврше;

— рашчишћено питање о надлежности за употребу расположивог атомског оружја;

— детаљно разрађен план отпочињања рата са јасно одређеним циљевима који би се имали постићи у почетној фази рата;

— добро организовану противатомску, противбиолошку и противхемиску заштиту;

— добро организовану противавионску одбрану са применом најновијих техничких средстава за благовремено откривање непријатељских бомбардера и диригованих пројектила и борбу са њима.

Да би се по издржаном почетном удару атомским оружјем могло успешно наставити даље вођење рата, потребно је унапред предвидети мере којима би се могле парирати последице изазваног атомског напада, са којима се мора рачунати, као што су:

— знатан део сувоземних комуникација био би покварен, а објекти на њима уништени, те би саобраћај и железнички и друмски био у великој мери поремећен, што би захтевало добрим делом надолуну саобраћаја транспортним авионима и хеликоптерима;

— многи индустријски објекти (а нарочито војне индустрије) били би порушени, те би се при даљем вођењу рата морало рачунати са смањеним производним капацитетима, па и са смањеним ратним средствима;

— духовне снаге народних маса такође би претрпеле велике потресе, те би за даље успешно вођење рата имале услова првенствено оне земље чије народне масе осећају да њихова земља води праведан рат, као и оне које имају и других повољних услова за то.

Огромна уништавајућа моћ атомског оружја и способност савременог ваздухопловства да атомске бомбе пренеси до најудаљенијих крајева непријатељске државе, учинили су да се код неких писаца јави помисао о великом смањењу значаја сувоземних снага у условима рата атомским оружјем, па чак и о могућности њиховог потпуног елиминисања из склопа оружаних снага у евентуалном будућем рату. Међутим, очигледно је да су оваква схватања погрешна. Истина је да је ваздухопловство онај вид данашњих оружаних снага који је у стању да најбрже реагује на агресорски напад, да оно може при избореној надмоћности у ваздуху најбрже и најефикасније да уништава непријатеља и у најудаљенијим крајевима његове територије, као и да може најнепосредније, на самом бојишту, да садејствује копненим снагама. Зато је значај ваздухопловства у савременом рату неоспорно

порастао, али не у толикој мери да би се копнена војска и морнарица могле занемарити.

И раније је било извесних претеривања у погледу придавања већег значаја овом или оном роду војске, односно овом или оном виду оружаних снага, па тога има и данас. Тако је на Западу, где се рачуна са јачом техником, било таквих претеривања у погледу ваздухопловства те је и његова улога у рату истицана изнад улоге других видова оружаних снага које су му подређиване. Али како су се временом умањивале разлике у војно-техничкој моћи супарничких држава и блокова, то су се постепено и отупљивале ове и сличне крајности. На Истоку преовлађује мишљење да тежиште рата засада још лежи на копненим снагама, али се при томе неуморно ради и на јачању ваздухопловства и морнарице (нарочито подморница). Међутим, не сме се губити из вида да би држава без довољно снажне копнене војске и у савременом рату била изложена врло великом ризику.

За почетну фазу евентуалног будућег рата могуће је планирати дејства до ситних детаља, али треба имати у виду да би због употребе атомског оружја могло доћи до великих поремећаја у самом почетку, тако да би се наметала потреба не само за иницијативом него и за брзом и умешном импровизацијом разних мера од стране руководиоца и за остварење тих мера од стране извршилаца. Према томе, будући рат у свом почетном делу могао би носити обележје громовитости, док би у даљем току имао карактер изнуравања. Уопште узев, према степену ангажовања борбених снага и материјалних средстава, према учешћу становништва, као и последицама које би изазвала употреба атомског оружја, будући рат би свакако био тоталнији од свих досадашњих ратова. Истина, по овом питању постоји и супротно мишљење, наиме, да би атомско оружје скратило трајање рата и умањило број и разноврсност употребљених ратних средстава, тако да будући рат не би имао карактер тоталности.

Утицај атомског оружја на извођење ратних радњи на копну

Према ономе што је досада објављено могло би се закључити да је питање утицаја атомског оружја на извођење појединих ратних радњи изашло из фазе студија и да су у појединим армијама у овом погледу већ утврђени конкретни поступци. На прописивању тих поступака свакако се ради и даље, али је несумњиво да се много од тога држи у тајности, а у јавност се пуштају само неке општије ствари. Но, очигледно је да у погледу начина вођења рата атомско наоружање (у вези са доскорашњим међународним неповерењем) намеће значајне новине. Док су пре појаве атомског наоружања јачине мирнодопских армија одмераване с обзиром на потребе обуке и тежњу да се убрза прелаз из мирнодопског у ратно стање, дотле у условима постојања атомског наоружања (и затегнутих међународних односа) јачине армија у миру морају бити подешаване још и према захтеву да су у стању да на изненадни напад могу моментално одговорити против-

нападом — другим речима, да би могле примити на себе и издржати почетни ударац.

С обзиром на начине дејства нуклеарног оружја, операције копнене војске морају носити обележје брзих покрета у циљу извршавања најцелисходнијих маневара. Зато се данас и тражи да копнене снаге буду што покретљивије и састављене од мањих брзопокретних јединица оспособљених за самостално решавање задатака. У погледу стратемиске покретљивости поједини војни писци иду толико далеко да разматрају могућност преноса пешадиских дивизија ваздушним путем како би се могла вршити брза појачања снага на разним деловима ратишта, као и да би се могле изводити операције и тамо где би оне биле искључене ако би се пребацивање вршило сухопутним комуникацијама.

Поред овога, при извођењу операција у условима употребе нуклеарног оружја устаљени борбени поступци морали би се прилагоджавати утицајима дејства нуклеарног оружја, као што су:

— местимично велики губици код људства и тешки психолошки потреси; већа дубина бојишта; местимично већи прекиди у борбеним порецима; временски прекиди у могућности прелажења преко просторија тучених нуклеарним оружјем; отежано одржавање жичних веза и сл.

Да би се, пак, и при оваквим околностима могао примити удар и водити наметнути атомски рат, потребно је, на првом месту, да се учини све што је могуће да би се умањило дејство непријатељског атомског напада. У том циљу би требало применити читав низ мера, као што су:

1) у времену међународне затегнутости држати у стању пуне ратне приправности: ваздухопловство, противавионску одбрану, обавештајну, осматрачку и извиђачку службу, као и извесне тачно одређене делове сувоземних и поморских снага;

2) расположиве оружане снаге морају бити модерно опремљене и довољно јаке (пешадија у што већој мери моторизована и тако организована да је омогућено здруживање и код јединица нижег степена — бригада, пукова);

3) ваздухопловство мора бити довољно снажно, а нарочито ловачка авијација (како за пресретање непријатељског ваздухопловства тако и за обезбеђење трупа на земљи);

4) у све ратне припреме, а нарочито у погледу извођења ратних радњи, уносити што већу тајност;

5) трупе морају бити темељно упознате са дејством атомског наоружања и заштитом од њега и добро увежбане у извођењу борбених дејстава у условима употребе нуклеарног оружја;

6) избегавати већа окупљања трупа, почев од извођења мобилизације па на даље за све време рата; а ако се то понекад мора чинити, онда за то у најширем обиму користити природне заклоне, а ним тога концентрације трупа обезбедити средствима ПАО и снажним ваздухопловством;

7) све борбене радње, а нарочито маршеве изводити ноћу, сем случајева крајње нужде;

8) припремити довољно средстава за ваздушни транспорт како би се у што већој мери могле заменити железнице и аутомобилски транспорт, јер ће железничке комуникације и друмови бити у великој мери онеспособљени за саобраћај;

9) фортификациски радови се морају изводити у приметно јачој мери но досада, и то како у припреми земље за рат, тако и у току извођења борбених дејстава;

10) санитарска служба мора бити добро организована и развијена и у најнижим јединицама, укључујући у њу и поједине борце.

Све ове мере имају одбранбени карактер, било да се примењују при нападу или у одбрани.

Уколико би и бранилац прибегаво офанзивној употреби нуклеарног оружја, и да би у томе имао успеха, он би, слично нападачу, тежио:

— да предухитри противника или да бар реагује на најбржи могући начин;

— да оствари надмоћност већом применом офанзивних дејстава на више праваца и целисходним избором објеката и момената, за почетак напада;

— да обезбеди хармонично садејство свих видова оружаних снага;

— да створи што веће просторно и временско поље дејства за своје нуклеарно оружје, јер је ово отежано када се супротстављене копнене снаге нађу једна близу друге;

— да што више приближи своје полазне базе за напад;

— да обезбеди савршену службу обавештавања и извиђања;

— да оствари интимну комбинацију нападаних и одбранбених акција, а понекад и отступних покрета у времену општег напада.

Ратови су досада били од животног значаја за ратујуће стране, а при употреби атомског оружја тај је значај несразмерно већи.

Приликом примене нуклеарног оружја у дефанзивном смислу треба имати у виду да би и браниочева ватра као и досада играла највећу улогу при одбранбеним поступцима и да се без обимне примене фортификације одбрана не би могла замислити. Неоспорно је да би се употреба нуклеарног оружја морала одразити и на дубину браниочево одбране. Наиме, израда више одбранбених положаја по дубини, долазила би до јачег изражаја него у току два последња светска рата, још и са том разликом што би се са више положаја могло једновремено дејствовати. Савремено бојиште све се више продубљује, како због израде већег броја положаја, тако и због потребе за изразитијим маневровањем резерви при активним радњама, у којима би тенковске јединице заузимале видно место.